

CÂND IMIGRANȚII „INVADAU” CONSTANȚA

Rezumat: *Articolul analizează modul în care fenomenul imigrației în orașul Constanța a fost reflectat în presă la sfârșitul secolului al XIX-lea și în prima jumătate a secolului al XX-lea. Atât în ziarele vremii, cât și în dezbaterile parlamentare, era criticată ideea falsă conform căreia muncitorii străini erau preferați celor locali și conform căreia marile companii comerciale din Constanța s-ar fi aflat în mâinile străinilor. Politicienii au exploatat acest subiect în perioada interbelică, iar unele măsuri administrative vizând reducerea numărului de imigranți au fost adoptate, însă fără a produce rezultate notabile.*

Cuvinte-cheie: *ziare, imigranți, Constanța.*

Pentru cine citește astăzi presa veche dobrogeană poate părea ciudat faptul că unele articole criticau prezența străinilor la Constanța, rolul important pe care aceștia îl jucau în viața economică a orașului. Dar ca orice fenomen istoric și acesta își are explicațiile sale care presupun însă cunoașterea specificului Constanței, al evoluției sale istorice, dar și a condiționărilor materiale și politice care au influențat întotdeauna opinia publică. Pentru ca cititorul să înțeleagă mai bine atmosfera epocii, vom reda în continuare fragmente din articolele publicate în ziarele locale dar și în cele centrale, de corespondenții lor de la Constanța, selectate în funcție de relevanța lor pentru tema de față. Nu am analizat fenomenul imigrării, specific orașelor porturi la acea vreme, ci am căutat să observăm conturarea opiniei publice față de cei ce își căutau la Constanța o viață mai bună.

Ziarul „Sentinela Dobrogei”, ce apărea la Constanța la sfârșitul secolului al XIX-lea, ducea o campanie asiduă pentru promovarea elementului românesc în administrație, în viața publică dar și în cea economică a Dobrogei. Unul din pașii necesari în această direcție, pentru care au luptat și alții, precum Ion Bănescu, de ex., viza atribuirea de locuri de casă în orașele dobrogene, mai ales în Constanța, pentru crearea unor cartiere românești ce urmau să asigure o contrapondere alogenilor care populau partea centrală a orașului și stăpâneau în bună măsură viața sa economică. Iată un fragment dintr-un articol apărut în aprilie 1894, sugestiv pentru cele afirmate mai sus: „Autoritățile trebuie să ia măsuri spre a pune românului de la sat la îndemână o bucată de pământ în raionul orașului, pe care

*Constantin CHERAMIDOGLU: Dr., Societatea de Științe Istorice, Constanța, cheramidoglu1959@gmail.com

să se stabilească și cu încetul să formeze mahalale românești care să schimbe cu timpul și fața orientală a orașelor și să garanteze și mai bine dezvoltarea românismului în arterele comerciale și politice ale acestei provincii. Necesitatea unui element românesc în acest viitor prim port al țării se simte din ce în ce mai mult, căci ar fi trist pentru neamul nostru ca întreaga viața publică a acestui oraș, să fie după cum a fost 16 ani, în mâna acelor care se dau de cetățeni români când e vorba de drepturi, dar când e vorba de datorii se retrag sub paravanul unei rău interpretate libertăți. A venit vremea s-o spunem pe față că de la străini nimic nu putem aștepta în bine pentru neamul nostru. Când e vorba de viața publică voiesc să fie în frunte, dar când e vorba de a face ceva pentru neamul și țara aceasta, ne arată în mod indirect unde le este inima și gândul lor. Trăiesc în țara aceasta și se îmbogățesc din sudoarea românului, dar la român nu se gândesc”¹.

Un alt articol în același ton și tot nesemnăt, susținea astfel ideile autorului: „pe măsura în care orașele Dobrogei sunt inundate de toate lepădăturile Orientului, pe aceeași măsură în satele Dobrogei elementul românesc se împuținează, slăbește economic și merge din zi în zi mai rău. La orașe, străinii care n-au adus cu ei decât completa sărăcie, se stabilesc cu ușurință și grație unor mijloace inexplicabile, în câțiva ani ajung la o stare economică prosperă; (...) vezi în orașele și orașelele Dobrogei, care acum 15 ani păreau pustii, străinii înmulțindu-se, progresând, ba chiar voind să dea tonul în afacerile publice ale acestora. Străinii inundând orașele, un spirit de solidaritate pare a-i fi unit pentru a exploata tot ce este românesc și a face ca românul să nu poată exercita comerțul decât cu o nedescrisă greutate. (...) Străinii, unii pe alții ajutându-se, au ajuns să acapareze situația economică a orașelor și să facă imposibilă stabilirea românului și intrarea lui în viața publică a acestora și la oarecare ocaziuni, care nu au lipsit, au voit și voiesc să arate chiar nu numai nrecunoștință, dar un spirit de independență, de nesocotire a țării acesteia și de dispreț către neamul nostru”².

Alt articol, aceeași problemă: „Care este azi situația aproape în genere a orașelor din Dobrogea? Toate branșele de activitate, toate sursele de economie, în mâinile străinilor. Străinii dau tonul în viața publică, străinii sunt tari și mari și noi românii aci suntem o adevărată clasă de dezmoșteniți”³.

Oraș port fiind, Constanța era în prima linie în fața valului de imigranți care din diverse motive erau siliți să părăsească țara de origine și căutau să se așeze în alte locuri mai ospitaliere. Dar și posibilitățile României de atunci erau limitate, iar autoritățile au încercat uneori, deși fără succes, să pună stavilă acestui curent imigraționist. Iată în acest sens un fragment din circulara trimisă de Inspectoratul Navigației și Porturilor și primită de Căpitania portului Constanța la 23 august

¹ „Sentinela Dobrogei”, an I, nr. 2 din 24 aprilie 1894, p. 1.

² „Sentinela Dobrogei”, an I, nr. 1 din 17 aprilie 1894, p. 2.

³ „Sentinela Dobrogei”, an I, nr. 5 din 15 mai 1894, p. 2.

1896: „Referitor la refugiații armeni din Constantinopole, veți lua următoarele măsuri în scop de a se împiedica debarcarea lor pe orișice cale ar fi: a) la sosirea oricărui vas se va inspecta bordul împreună cu consulul respectiv sau delegatul său și numai în urmă se va permite comunicarea cu uscatul. b) Armenii aflați vor rămâne la bord cu orișice preț, recomandând căpitanului că e răspunzător de aflarea lor la bord; iar Căpitănia va lua măsuri în consecință pentru supraveghere. c) nu se va da permisul de plecare până nu vă veți asigura de existența deținuților la bord”⁴.

Se știe că la acea vreme legile de obținere a cetățeniei române (sau de împământenire – după caz) prevedeau discutarea fiecărui caz în parlament. Aceasta se reducea de multe ori la o formalitate (actele străinilor fiind văzute întâi de comisia de indigenate), dar uneori se iscau dezbateri interesante, care ne ajută să înțelegem mentalitățile vremii în această privință. Iată spre exemplu intervenția colonelului A. Budișteanu într-o ședință a Senatului, în februarie 1904: „Eu mă mir că onor Senat și onor Cameră nu s-a săturat băgând în cetățenia română o grămadă de lume fără nici o valoare, nu zic sunt și unele excepții între dâșii. Am fost și eu de câteva ori în acest Senat și nu mi s-a întâmplat să împământenesc și eu un francez, un englez, un olandez. De ce nu vin oameni și din aceste țări să se stabilească în țara noastră? Vă rog să căutați să răspundeți d-voastre la această întrebare. Cei ce vin să ceară încetățenirea în România sunt numai scurgeri din diferitele țări din Orient care se varsă în Marea Neagră”⁵.

La 4 ianuarie 1907 primarul Ion Bănescu deschidea ședința Consiliului Comunal atrăgând atenția că „între marile chestiuni de care se va ocupa Consiliul Comunal în actuala sesiune ordinară, în primul loc trebuie să se dea o deosebită luare aminte chestiunii listelor electorale. Trebuie să se înceteze odată – spunea el – cu fabricarea de cetățeni români”. Iată cum explica primarul situația în fața consilierilor locali: „până acum era deajuns ca cineva să prezinte o mărturie iscălită de câțiva cetățeni cunoscuți, prin care să se arate că cutare e în Dobrogea din timpul dominațiunii turcești, pentru ca lista electorală să se îmbogățească cu un nume și orașul să capete un cetățean român nou. Cu chipul acesta o mulțime de străini pripășiți pe vremuri aici, au ajuns cetățeni cu drepturi politice, dispunând astfel pe nedrept de destinele comunei. Se impune deci să se iee măsuri serioase, ca această invazie de cetățeni improvizăți să se oprească. Iar art. din Legea de organizarea Dobrogei, să nu mai fie scutul de ocrotire al tuturor celor care au alergat în Dobrogea din toate părțile Orientului”⁶.

⁴ Serviciul Județean Constanța, al Arhivelor Naționale (în continuare S.J.A.N. Cta), fond Căpitănia portului Constanța, dosar 1/1892-1903, f. 65.

⁵ „Monitorul oficial”, Dezbaterile Senatului, nr. 25 din 26 februarie 1904, p. 234.

⁶ S.J.A.N. Cta., fond Primăria Constanța, dosar 24/1907, f. 1.

Într-un editorial din anul 1928 ziarul local „Dacia” prezenta „Mișcarea meseriașilor conștanțeni”, accentuând starea de mizerie în care se aflau, greutățile de tot felul de care se loveau zilnic. Firește, în asemenea situație, străinii erau văzuți ca un pericol și sub titlul „invazia străinilor”, putem citi rândurile următoare: „dar mai e și o altă pacoste cazută pe capul lor: e invazia de meseriași străini, ce nu contenește de câțiva ani încoace, în toate ramificațiile găsim acum lucrători și meseriași stabiliți în țară în ultimul timp. Datorită acestora care spre a se fixa se complac în a face concurență, ai noștri, destul de oropsiți de altfel, nu mai pot obține de lucru. Probabil că aceeași este situația pretutindeni, de vreme ce ministerul muncii se luptă de vreo trei ani încoace să expulzeze o mulțime din aceștia cu totul indezirabili la noi în țară. E o luptă zadarnică însă, pentru că organele însărcinate cu trierea celor nepoftiți au probabil interese să-i menție pe teritoriul țării. Așa se face că miile de veniți să răpească munca meseriașilor localnici, rămân definitiv pe locurile noastre nestingheriți de prescripțiile ministeriale, ce aveau rolul lor atât de bine definit. La Constanța sunt actualmente peste cinci sute de meseriași străini și cu toții cad în prevederile legii de expulzare. Inspectoratul Muncii însă îi <<triază>> într-una ani de-a rândul și cu toate acestea nici unul nu pleacă din oraș, deși situația noastră de punct de frontieră ar îngădui înfăptuirea formalităților în mod rapid”⁷.

Nu toți imigranții sosiți la Constanța ajungea însă să se descurce. Sub titlul „Victimele mizeriei”, cititorii „Dobrogei Jună” puteau, citi în anul 1929, următoarea știre: „organele polițienești au găsit pe str. Carol, căzut în nesimțire, pe bătrânul Anastase Biropol, pe care l-au internat în spitalul Dr. Sion. Numitul este originar din Grecia și a venit în orașul nostru pentru a-și câștiga existența. Răpus de o boală a ajuns într-o neagră mizerie și fără adăpost”⁸. Tot în același an, într-un interviu acordat aceleeași gazete, Emil Paraschivescu, comandantul vasului „Durostor” își exprima opiniile sale în legătură cu valul de emigranți ce afecta și zona noastră. Iată câteva din ideile sale: „După întronarea actualului regim în Turcia, naționalismul poporului turc inspirat de actualul lor președinte Ghazi Kemal, mergea mână în mână cu cel mai calificat șovinism și ca urmare, prigoana contra străinilor începuse – ca să se mențină chiar și astăzi – cu o foarte accentuată febrilitate. Ca urmare un număr incalculabil de supuși străini – greci, armeni și alte naționalități – au fost obligați să părăsească Turcia și mai ales Constantinopolul și majoritatea acestora o formau negustorii, armatorii, industriașii, etc.”⁹.

Originea străină a unor ziariști locali a fost și ea exploatată în luptele politice, iar presa de partid din Constanța a oferit exemple în acest sens. În anul 1928 presa liberală din Constanța se războia cu cea zisă independentă, iar defectele acesteia

⁷ „Dacia”, an XV, nr. 130 din 23 iulie 1928, p. 1.

⁸ „Dobrogea Jună”, an XXV, nr. 99 din 12 mai 1929, p. 1.

⁹ „Dobrogea Jună”, an XXV, nr. 108 din 25 mai 1929, p. 1.

din urma erau puse pe seama originii etnice străine a unor cunoscuți ziariști locali: „Invazia elementelor străine de neam în presa locală, dă un caracter special acestor publicații în care abundă minciuna și brutalitatea. (...) Grecii din presa locală, clasicii comedianți și panglicari, au introdus în năravurile presei locale toată neobrăzată acțiune care tinde la compromiterea a tot ce avem mai bun și mai cinstit în provincia noastră. Cu impertinența celor străini de sufletul acestei națiuni și cu tendința constantă de a compromite acțiunile sănătoase, comitagiile condeiului calomniază tot și toate”¹⁰.

Iată alte câteva rânduri scrise de Ion Nicoară, în același an 1928: „...i-au ademenit mai de mult țărmurile ospitaliere ale Pontului Euxin. Debarcați de pe fundurile soioase ale galerelor ce cărau lepădăturile Levantului, au mințit, au înșelat și au falsificat ca să ajungă. Lăudând astăzi, ca să înjure și să împrăște cu venin mâine, închinându-se ca mai apoi să batjocorească, târându-se ca pe urmă să lovească la răspântie și în noapte, <<comitagiile>> condeiului, abuzând de naivitatea și bună credința unora, de machiavelismul și răutatea altora, au reușit să se înfiripeze. Și-au dat seama că pentru a parveni cu un ceas mai înainte într-o țară unde indulgența și toleranța sunt ridicate la rangul de dogmă, gazetăria murdară este calea cea mai sigură... Și așa a luat naștere <<Dobrogea Jună>>...”¹¹

Iritarea altor ziariști era provocată nu de originea etnică a noilor locuitori ai orașului ci de maniera parazitara în care unii dintre aceștia preferau să trăiască. Astfel în articolul intitulat „Constanța – oraș de aventurieri”, ziaristul de la cotidianul local „Dacia” își exprima de la început poziția în această problemă: „nu este în titlul pe care îl dăm acestor rânduri o insultă pe care am ține să o aducem orașului acestuia pe care – ca români și ca dobrogeni – îl iubim cu adevărat. Pentru constanțenii de baștină, pentru cei care veniți chiar din alte părți s-au așezat aci și au pus prin munca, prin mintea lor, prin banii lor, o cât de mică piatră la ridicarea acestui oraș, avem stima și mândria de a-i avea printre noi”. Urmează apoi cealaltă față a talerului, iar ziaristul ascuns în spatele unui pseudonim își exprimă opoziția față de cei pe care anii grei de criză economică sau motive individuale îi aduseseră în orașul nostru, unde nu reușiseră sau nici nu încercaseră să-și găsească un rost. Cităm din ziarul respectiv: „orașul acesta a început să capete o altă față, una pe care nu i-o dorim, de care trebuie să se dezbrace. Se întâmplă anume de la o vreme un fenomen de înstrăinare etnică, înstrăinare ce trebuie să dea de gândit tuturor. Orașul a fost invadat de o mulțime de oameni fără căpătâi, deși poate, unii din ei, au o meserie definită. Din toate părțile Orientului ca și ale țării, au venit la Constanța sute de oameni care se învârtesc pe străzi fără rosturi precise, care chiar dacă obțin angajamente în comerț, în mica ori marea industrie, răpesc prin aceasta posibilitatea de lucru și deci de pâine pentru lucrătorii localnici. Prin stabilirea lor

¹⁰ „Voința Dobrogei”, an I, nr. 26 din 16 septembrie 1928, p. 1.

¹¹ „Voința Dobrogei”, an I, nr. 28 din 29 septembrie 1928, p. 1.

aici, ei reușesc a da orașului o notă de accentuata înstrăinare, care din nenorocire este progresivă, prin faptul că numărul acestor străini crește mereu". Rezolvarea problemei în concepția sa ținea de acțiunea energetică a poliției și siguranței: „o triere a acestor indivizi trebuie să se facă neîntârziat”¹².

Uneori conflictele de muncă, obișnuite în perioada de criză economică, erau potențate și de originea etnică a lucrătorilor. Așa a fost cazul în primăvara anului 1930, când apărea un conflict în portul Constanța; iată cum era prezentat în presa centrală: „Un grup de muncitori s-a prezentat inspectorului muncii, protestând împotriva faptului că, pe când muncitorii români stau fără lucru, la anumite magazine din port și în special la magazinele de tablă, sunt folosiți muncitori străini: armeni, greci și turci. Sesizându-se de această reclamație d. Boghiceanu, inspectorul Muncii, a făcut o anchetă în port, constatând că reclamanții au dreptate. Ca urmare parte din acești șomeri au și fost plasați în locul unor muncitori străini”¹³.

Comisia Migrațiilor, ce funcționa în cadrul Ministerului Muncii, constata prin dese verificări că mulți patroni aveau ca angajați supuși străini fără livrete profesionale, sau cu acte expirate, sau chiar date pentru alt patron decât cel la care lucrau de fapt. Așa se face că patronii respectivi erau amendați, așa cum s-a întâmplat în anul 1932 cu Boizghian Armenak, Bachtirian Garabet, Balian Arachel, Fr. Balian sau firma „Solari Brothers”, toți din Constanța¹⁴.

La începutul lunii aprilie a anului 1933, Chestura poliției constănțene invita la birourile sale pe toți supușii străini, pentru revizuirea periodică a statutului lor, mai cu seama în lumina noilor dispoziții luate de ministerul de resort. Cu această ocazie, Traian Roșculeț, directorul ziarului local „Farul”, considera oportun să publice în ziarul său un articol intitulat „Afară cu pașaportarii” și încadrat într-o așa-numită rubrică „Ecarisaj etnic”. Iată cum aprecia el această măsură legală a poliției constănțene: „Operația aceasta administrativă prezintă o mare importanță socială, fiindcă ea nu are numai o latură pur polițienească, pentru asigurarea liniștei și siguranței publice, ca să nu se strecoare printre noi elemente periculoase, indezirabile, ci are și o latură pur economică tot așa de importantă, poate și mai importantă. Pe vremurile acestea de criză acută și șomaj atât de generalizat și de întins încât a devenit o gravă problemă socială ale cărei efecte dacă nu vor fi cât mai mult atenuate pot pune în joc chiar ordinea publică și organizarea socială actuală, nu se poate tolera ca în munca națională, brațele și capacitățile românești strâns și indisolubil legate de pământul țării, să fie aruncate afară din câmpul producției și înlocuite cu elemente străine. Și umanitatea, ca toate pe lume, are o margine peste care nu se poate trece”. Se exemplifica, apoi, cu cazuri din Anglia, Germania și Italia, unde „niciun străin, absolut niciunul, nu poate să se stabilească decât dacă

¹² „Dacia”, an XIX, nr. 33 din 30 martie 1932, p. 1.

¹³ „Dimineața”, an XXVI, nr. 8334 din 2 martie 1930, p. 7.

¹⁴ „Dimineața”, an XXVIII, nr. 9175 din 14 iulie 1932, p. 7.

are bani de cheltuit”. Iar în Franța „străinii nu pot găsi de muncă decât în industriile și exploatările unde nu se simte șomaj”. Până și în Turcia lui Kemal, se spunea, „nu s-a interzis numai stabilirea străinului în țară, ci chiar exercitarea unor anumite meserii a fost absolut interzisă străinilor”. Se revenea apoi la situația de la noi, pe care autorul o explica astfel: „La noi datorită pe de o parte nepăsării publice și pe de altă parte venalității unor organe de stat sau intervenirilor ticăloase politice, se eludează până și dispozițiile slabe, anodine, pline de chichițe și susceptibile la interpretări din legea controlului străinilor. E scandalos, e revoltătoare tolerarea mai departe a acestei stări de lucruri ca autohtonilor să li se răpească pâinea de la gură de toți străinii goniți de vijelia sărăciei din propria lor țară”¹⁵.

Urmarea acțiunii statului s-a comunicat în vara aceluiași an, când sub același titlu drastic, aflăm că la Constanța „Comisia de revizuire locală și-a făcut pe deplin datoria”. Astfel, „triajul străinilor care ocupă locurile autohtonilor în întreprinderile comerciale și industriale s-a făcut după toate rigorile legii. E în adevăr un scandal că unele case comerciale ca: Asquitopolos, Balian, Hamandzi Zade, Hurmuziadis, Watson Youell ș.a. să fie pline cu funcționari străini iar elementele românești să someze în propria lor țară. Numai de nu s-ar întâmpla, cum s-a mai întâmplat, ca organele superioare să elibereze iarăși autorizări și păsuiri provizorii care în fond anulează prevederile legii”¹⁶.

Se vede treaba că lucrurile nu au evoluat așa cum se așteptau cei de la ziarul „Farul”, astfel că în toamna anului 1933, se revine cu următoarea notă pe aceeași temă, sub titlul: „Paradisul pașaportarilor”: „De necrezut dar totuși din nefericire adevărat! Țara noastră în general, județul Constanța în special, a ajuns paradisul pașaportarilor. Nu numai că huzuresc în voie, acaparează izvoarele de înavuțire, răpesc munca băștinașului dar acum – suntem informați și faptul l-am constatat – li s-au acordat cu o largheță suspectă, decorații și medalii de distincție. Vom reproduce numele tuturor acestor fericiți ipochimeni spre a se vedea că nu e vorba de personalități excepționale, de mâna întâia, ci de nume șterse, fără nici un merit sau chiar unii oameni deocheați”¹⁷.

La 19 septembrie 1934 corespondentul de la Constanța al ziarului „Universul” nota despre o situație anormală din portul Constanța: „Se cunoaște lupta dusă de agenții și aprovizionarii de vapoare din portul Constanța, contra agenților și aprovizionarilor străini, care au ajuns să monopolizeze munca în port și pe vapoare în detrimentul românilor. Ministerul de finanțe ținând seamă de cererile repetate ale agenților români, ca și de legea pentru protecția muncii naționale, a dat ordin circular vămii Constanța, prin care se ia dreptul de exercitarea comerțului agenților

¹⁵ „Farul”, seria III, an I, nr. 9 din 4 aprilie 1933, p. 4.

¹⁶ „Farul”, seria III, an I, nr. 18 din 26 august 1933, p. 2.

¹⁷ „Farul”, seria III, an I, nr. 19 din 1 octombrie 1933, p. 1.

și aprovizionarilor de vapoare care n-au dobândit – cu toate termenele acordate – cetățenia română”¹⁸.

O măsura frecvent folosită în epocă era cea a raziilor executate de poliția din Constanța, ce oferea ocazia identificării imigranților ce stăteau ilegal în oraș. Astfel, la 16 noiembrie 1934 se transmitea de la Constanța că printre cei arestați la razia din ziua precedentă se găseau 70 de supuși străini care nu aveau actele în regulă; ca urmare – nota ziarul – „după cercetările de rigoare, autoritățile vor purcede la expulzarea lor din țară”¹⁹.

La sfârșitul lunii martie 1934 deputatul constănțean Mihai Isăcescu adresa o interpelare ministrului de Interne, dar și celor de la Muncă, Industrie și Comerț sau Apărare națională. Întreba medicul constănțean, dacă știa cei miniștri „numărul exact al cetățenilor supuși străini, care, mai ales de la război încoace au invadat municipiul și județul Constanța?”. Și mai departe dorea să afle „dacă știu că acești cetățeni cu pașaport au acaparat în bună măsură comerțul, meseriile și mica industrie, făcând aproape imposibilă existența comercianților, meseriașilor și micilor industriași cetățeni români?”. Fiind vorba de o acțiune politică, desigur mesajul trebuia amplificat, astfel că parlamentarul partidului țărănesc nu s-a oprit aici; redăm în continuare din textul interpelării sale: „Dacă știu că sute de străini cu pașaport fac oficiul de funcționari comerciali bine plătiți, intermediari între diferitele agenții de vapoare și autoritățile noastre, vamă, port, gară, etc. luând pâinea atâtor intelectuali români, azi muritori de foame, șomeri. Dacă știu că acești supuși străini cu pașaport, sunt preferați de vapoare în locul marinarilor români? De asemenea dacă știu că la munca din port chiar acești străini fac o concurență nepermisă muncitorilor cetățeni români. Având în vedere importanța strategică a orașului și portului Constanța, întreb dacă nu cred că prezența unui număr atât de mare de străini constituie un pericol vital pentru apărarea țării, ținând seama că aici, pe lângă stația de export a produselor petroliere mai avem baza flotei de mare și a hidroaviației?” În concluzie, el solicita miniștrilor vizați de interpelare să pună la dispoziția Adunării Deputaților date concrete referitoare la numărul supușilor străini cu pașapoarte (inclusiv cei cu pașapoarte Nansen), ce se aflau atunci la Constanța, statistici pe anii în care au sosit în țară, naționalitatea și profesia lor²⁰.

În ședința din 29 noiembrie 1934 deputatul dr. Isăcescu (țărănist independent atunci) își dezvoltă interpelarea sa cu privire la invazia străinilor în orașul și portul Constanța, spunând între altele: „Numărul patronilor și al salariaților străini aflați în Constanța, se ridică la 2.256, care împreună cu membrii familiilor lor ating cifra de circa 5-6.000. Când atâția intelectuali și muncitori români șomează, a tolera rămânerea acestor străini la Constanța, ar fi nu numai o greșeală, ci o crimă

¹⁸ „Universul”, an LI, nr. 259 din 22 septembrie 1934, p. 9.

¹⁹ „Universul”, an LI, nr. 316 din 18 noiembrie 1934, p. 2.

²⁰ „Aurora Dobrogei”, an III, nr. 1 din 10 aprilie 1934, p. 2.

națională”. În răspunsul său, secretarul de stat de la Interne, Eugen Titeanu, spunea că guvernul a depus în sesiunea anterioară legea pentru reglementarea folosirii personalului românesc în întreprinderi, de la aplicarea căreia se așteptau rezultate concrete²¹. Dar iată ce mai susținea deputatul constănțean, conform relatărilor din presa vremii: „Sunt trei feluri de străini la Constanța. Unii care exercită o profesie pe cont propriu, alții care sunt salariați și o a treia categorie, care nu fac nimic. În total un număr de peste 2.000 de străini, mulți dintre ei cu pașapoarte Nansen. Astăzi când din cauza crizei economice sunt atâția intelectuali care nu-și pot găsi de lucru și atâția muncitori manuali care șomează, ar fi necesar ca numărul străinilor – unii foarte suspecti – să fie cât se poate de redus. După ce arată măsurile care s-au luat în celelalte țări, în această privință, oratorul cere ca guvernul să intervină pentru a rezolva cât mai curând această serioasă problemă”. Răspunsul secretarului Titeanu era și el redat în paginile ziarului citat: „Sunt, spune d-sa, străini și străini. Ați vorbit de aceia cu pașaport Nansen. Străinii posesori de pașaport Nansen ca linie generală sunt refugiați politici. Noi avem aci o întreagă tradiție de ospitalitate de respectat, fiindcă să nu uităm că în decursul istoriei noastre și noi am avut răzvrătitori care au fost în linia preocupărilor lor naționale folositori nouă și au fost și ei altădată, la vremea lor, beneficiari ai principiului de refugiu politic. Referindu-se la unele cifre prezentate de interpelator, asupra numărului străinilor, d. Titeanu spune că politica de stat nu se poate conduce după statisticele demagogice care deformează realitatea”. Firește, deputatul Isăcescu s-a simțit vizat și a cerut lămuriri, iar Titeanu a replicat: „Numesc statistică de demagogie atunci când se poate vorbi de 20% străini în întreprinderile noastre. Totalul străinilor în întreprinderile noastre – vorbesc de străini cu pașaport – este derizoriu și anume 2%. Aceasta este statistica ministerului muncii”²².

Același deputat mai era amintit în presă pentru intervenția sa din ședința Camerei din 23 ianuarie 1935, când el remarcă „marele procent de elevi străini, cu pașaport, care învață la școlile din Constanța” și cerea „măsurile pentru sporirea numărului elevilor fii de săteni”²³. Pe de altă parte trebuie să amintim și că dr. Mihai Isăcescu nu era privit la fel și în orașul unde lucrase ca medic. Iată ce scria despre el ziarul local „Dacia” în vara anului 1932: „Partidul d-rului Lupu care este condus în județul nostru de d. doctor Mihai Isăcescu, nu mai poate de dragoste pentru bulgarii din județul Constanța. Pe toate căile, d. dr. Isăcescu le cântă bulgarilor la ureche că le vrea binele și că întotdeauna i-a iubit cum nu i-a iubit nimeni. Într-un număr trecut al ziarului nostru, noi am spus că dragostea d-lui doctor e numai pentru ca să le fure voturile și am mai spus cum anul trecut, același domn dr. Isăcescu fiind ultimul candidat pe lista liberalo-iorghistă, cerea

²¹ „Curentul”, an VII, nr. 2454 din 1 decembrie 1934, p. 8.

²² „Dimineața”, an XXX, nr. 10033 din 2 decembrie 1934, p. 12.

²³ „Dimineața”, an XXXI, nr. 10087 din 26 ianuarie 1935, p. 7.

prefectului de Constanța să ia măsuri în contra populației bulgare care spunea d-sa că ar fi comunistă”²⁴.

În aprilie 1935 tot în „organul luptei naționale” se putea citi o notă sub titlul „Pentru pașaportari” și semnată „Țepeș”, din care reținem câteva rânduri: „suntem informați că mulți străini cu pașaport umblă prin toate căile cheltuind mari sume de bani pentru a căpăta cetățenia română. Ținem să se știe, că orice încetățenire a acelor străini care nici măcar n-au luat parte efectivă la războiul de întregire a neamului, încetățeniri obținute prin diverse intervențiuni – precum și a tinerilor care născuți fiind pe meleagurile noastre n-au cerut încetățenirea la timp, eschivându-se de la serviciul militar și care continuă să ocupe funcțiuni în toate ramurile de comerț, industrie, bănci, birouri, meserii, etc., locuri cuvenite adevăraților cetățeni – vor fi revizuite și ei trimiși la urma lor. Nimeni și nimic nu-i va putea salva”²⁵.

În presa locală dar și în cea centrală, apăreau destul de des articole ce prezentau puncte de vedere ostile imigranților, care, în opinia unora reprezentau un pericol pentru viața economică românească. Iată câteva fragmente din articolul scris în anul 1935 de Victor Panaitescu și intitulat „Invazia străinilor la Constanța”: „în ultimul an s-a produs în Constanța o puternică invazie a străinilor. Nu discutăm dreptul de azil oferit celor cu pașapoarte Nansen. Dar discutăm ușurința condamabilă a autorităților, care acordă cu atâta largheță autorizații pentru noi întreprinderi comerciale, într-o epocă în care Constanța este inundată de asemenea întreprinderi. Sub impulsul noilor veniți, majoritatea evrei și armeni, observăm următorul fenomen: întreprinderile mai vechi românești, sunt forțate din ce în ce mai mult să se dirijeze spre periferii. Ce înseamnă aceasta ? Înseamnă că toate pozițiile câștigate până acum de negoțul românesc se pierd, iar acest comerț dă înapoi în fața invaziei mai sus amintite”. Iar mai departe autorul articolului se referă la străinii ce își cumpăraseră imobile în Constanța, în ultima vreme: „în partea de jos a orașului, formată de peninsula care începe cam de prin dreptul Poștei, prelungindu-se până la Cazinou, achizițiile de imobile sunt masive. De asemenea și construcțiile noi. Cercetând originea noilor proprietari, am făcut trista constatare că majoritatea lor trebuie căutați printre cei care au fost proaspăt căftăniți cu nume românești de către comisia de naturalizare din București și printre cei care au <<șansa>> să-și reînnoiască în fiecare an termenul de ședere, într-o atât de mănoasă țară...”²⁶.

Despre protejarea unor străini în dauna meseriașilor localnici aflăm dintr-o notă publicată de „Universul”, în septembrie 1935, în legătură cu niște lucrări de

²⁴ „Dacia”, an XIX, nr. 73 din 15 iulie 1932, p. 1.

²⁵ „Aurora Dobrogei”, an IV, nr. 3 din 28 aprilie 1935, p. 2.

²⁶ „Țara Noastră”, București, din 8 mai 1935. (S.J.A.N. Cta, fond Primăria Constanța, dosar 10/1935, f. 59).

reparații la tunelul „Regele Carol” din portul Constanța: „La licitația ținută, lucrările au fost adjudecate asupra Uniunii micilor industriași din localitate, oferta ei fiind cea mai ieftină. Cu toate acestea lucrările au fost date spre executare, nu se știe datorită căror influențe oculte, unui anume Savin Zgara, care este supus străin, cu pașaport și cu permis de ședere în țară până la 1 iunie 1936”. Și ziaristul adăuga: „Concepția celor de la C.F.R. lasă de dorit. În locul unui străin pașaportar trebuia să se prefere câțiva români, ale căror familii așteaptă cu teamă apropierea iernii, care aduce cu ea sărăcia și suferința, dar numai în casele românilor”²⁷.

Doi ani mai târziu, formațiunea politică numită „Frontul românesc”, condusă la Constanța de același dr. Mihai Isăcescu, își menține orientarea și sub semnătura „L.P.” se putea citi articolul dedicat situației etnice din comerțul și industria orașului, la acea dată. Reținem următoarele rânduri: „Cu multă durere, dar practic vorbind, comerțul și industria se găsesc azi aproape exclusiv, în mâini străine. Pașaportarii au ajuns până acolo, încât au și brevete pentru vânzare de băuturi, fapt interzis de lege. Românii nu dețin decât în parte comerțul mic și industria mică – (comerțul și industria mare fiind acaparate și deținute de pașaportari) – iar starea în care se zbat acești mici comercianți și industriași români, este dezastruoasă. Ei sunt lăsați pradă străinilor, fiind lipsiți de arma necesară luptei – creditul – deși sunt constituiți în fel de fel de case cercuale, camere de muncă, etc., care nu le aduc nici un sprijin, acestea fiind politicianizate”. Firește, ei erau îndemnați să pornească „la luptă sub stindardul Frontului Românesc”, pentru salvarea pâinii și a avutului lor din ghiarele pașaportarilor”²⁸.

Ziarul „Universul” publica în primăvara anului 1937 o corespondență de la Constanța relativă la imigrările ilegale ce se produceau prin port și măsurile ce le puteau stăvilii: „Poliția portului nostru a constatat în ultimul timp, că vin în țară foarte mulți străini, care n-au destule mijloace de întreținere pe timpul cât li s-a dat viza de ședere, străini care rămân apoi pe seama asistenței publice. Domnul C. Duca, șeful poliției de frontieră, a luat buna măsură de a nu mai permite debarcarea pe teritoriul nostru a niciunui străin, care nu poate face dovadă că are mijloace bănești pentru întreținere în tot timpul cât va rămâne în țară. În fiecare săptămână, d-sa descoperă câte doi-trei inși fără bani, care vin în țară cu gând să se strecoare de sub observația Siguranței generale și apoi să rămână în România, întemeind afaceri, sau ocupând slujbe în întreprinderile conduse de străini, unde se găsește mijlocul de a fi plasați, împotriva prevederilor legii. Ar fi de dorit ca și consulatele noastre, mai cu seamă cele din porturile Levantului, să fie mai puțin îngăduitoare cu vizele, cerând solicitanților care vor să vină în România să facă mai întâi dovada că au destui bani atât pentru întreținerea în România cât și pentru plata transportului la întoarcere. Mulți din aceștia nu au nici măcar cu ce-și plăti

²⁷ „Universul”, an LII, nr. 253 din 14 septembrie 1935, p. 3.

²⁸ „Aurora Dobrogei”, an VIII, nr. 1 din 18 februarie 1937, p. 2.

biletul la înapoiere, astfel că S.M.R.-ul este nevoit să-i transporte gratuit, dându-le și mâncare, până în porturile țărilor de origine”²⁹.

Desigur, de multe ori cei ce încercau să intre ilegal în țară erau trimiși înapoi, așa cum vedem dintr-o știre, din mai 1934: „Siguranța generală a dispus expulzarea din țară a supușilor străini Alemborg David și Iancu Tudoroff Ivanoff. Aceștia din urmă intraseră fraudulos în țară pe bordul unui vapor străin. Ambii se găsesc depuși în arestul chesturii Constanța, până ce vor fi îmbarcați pe un vapor cu care să fie trimiși în țările respective”³⁰.

Apogeul tonului xenofob era atins de presa extremei drepte și putem exemplifica prin câteva fraze dintr-un articol publicat de ziarul „Buna Vestire” sub semnătura lui Constantin Cărpinișanu, în primăvara anului 1937: „Pe lângă cei aproape 19.000 de străini supuși români (majoritatea din ei, suntem convinși, au obținut supușenia română, fără să fi îndeplinit toate condițiunile prevăzute de lege, cu concursul politicianilor), se mai găsesc încă vreo 4.000 de străini cu pașaport. Aceștia, ca și ceilalți, au acaparat toate ramurile de activitate, solidari laolaltă când e vorba să fie jefuită avuția țării, iar românii îndeplinesc funcțiuni de slugi, trăiesc din mila acestora. (...) Străinii cu pașaport îi găsești pretutindeni: în agricultură, în viticultură, alimente și băuturi, croitorii textile, industria pielei, a blănurilor, industria lemnului, a minereurilor, a mecanicii tehnice, lucrări de construcții tehnice, agenții de import și export, bănci, birouri de tot soiul, în comerțul mic ca și în cel mare, în ceramică, în cherestea, în librărie, etc. Nu a rămas nimic în care să nu fi pătruns vermina străină. Oricine, care ar vrea să-și dea seama de durerosul adevăr al înstrăinării orașului Constanța, nu are decât să cerceteze străzile principale numai, și va vedea că, străinii dețin cele mai de seamă firme comerciale și industriale, ca și cele mai importante clădiri din oraș. Ca o consecință a invaziei străinilor aci, școlile primare românești din centrul orașului, în întregime ocupat de străini, din lipsă de elevi români, s-au desființat, rămânând doar școlile grecești, armenesti, bulgărești, etc. E cazul școlilor primare de băieți și fete nr. 2. Românii au fost, cum am mai spus, împinși spre periferie”. Iar concluzia autorului articolului citat era sumbră: „Peste câțiva ani, Constanța nu va mai putea fi socotită un oraș românesc, el aparținând economicește tuturor aventurierilor, care nemaiputând trăi în propria lor țară, au invadat în mare parte și orașul nostru, unde toți fac averi, iar românii, despre care se spune că ar avea drepturi în această țară, duc o viață de mizerie și umilintă”³¹.

Ne oprim aici cu prezentarea modului în care era percepută prezența imigranților în orașul Constanța la sfârșitul secolului XIX și în prima jumătate a secolului XX, exemplele extrase din presa vremii fiind, credem noi, revelatoare

²⁹ „Universul”, an LIV, nr. 118 din 29 aprilie 1937, p. 11.

³⁰ „Dimineata”, an XXX, nr. 9832 din 13 mai 1934, p. 9.

³¹ „Buna Vestire”, an I, nr. 51 din 22 aprilie 1937, p. 5.

pentru tema noastră. Putem desprinde și câteva concluzii, fără a epuiza însă subiectul.

În primul rând observăm că atât fenomenul imigrării cât și reacția adversă a unei părți a opiniei publice, erau determinate de motive de ordin economic și politic.

Faptul că orașul Constanța era încă dinainte de 1878 un oraș alcătuit în special din imigranți este explicabil prin evoluția sa istorică și constituie o caracteristică a mai toate orașelor-porturi din bazinul mediteraneean. Constanța, aflată într-o dezvoltare economică accentuată după 1878 a atras în continuare imigranți de diverse categorii și proveniențe. O statistică a anului 1894 arată că în Constanța erau 10.419 suflete. Dintre aceștia, 3.196 erau supuși străini, iar 361 erau apatrizi³². Dacă ținem cont că din restul populației, majoritatea erau militari și funcționarii veniți aici din țară, înțelegem ponderea importantă a elementului străin din orașul Constanța în viața economică a urbei. Poate este interesant de văzut și o statistică realizată în anul 1931 de comisia de revizuire a străinilor, ce triase atunci un număr de 3.051 de persoane. Un număr de 467 persoane au obținut dreptul de a desfășura activități pe cont propriu, prin prelungirea vizei anuale. Dintre aceștia, 307 erau greci, 70 armeni, 29 turci, 26 sârbi, 15 bulgari, 6 italieni; mai figurau și 3 englezi, 2 francezi, etc. 1.367 de supuși străini au primit livrete de salariat. Și aici tot grecii erau primii, cu 517 persoane, apoi 308 de armeni, 101 turci, 48 de bulgari, 20 germani și alții. În concluziile sale, comisia amintită nota că „numărul străinilor în special din Constanța este prea mare. Se observă în special un mare număr de lucrători fără specialitate, inutili, a căror izgonire ar fi de dorit. Comisiunea este de părere – se arată în continuare în document – ca toți străinii veniți după 1914, care nu sunt specialiști și care nu au o situațiune bine definită, să fie izgoniți”³³.

Adversitatea față de străinii din Constanța era motivată în rândul românilor ardeleni veniți în Dobrogea după anul 1878, de faptul că ei nu erau recunoscuți oficial ca cetățeni români, așa cum erau considerați, prin lege, toți locuitorii dobrogeni aflați în Dobrogea la sfârșitul stăpânirii otomane. Această situație anormală a persistat până la acordarea drepturilor politice dobrogenilor, în anii 1910-1912. Pe de altă parte, numărul mare de imigranți a devenit deranjant în perioada crizei economice din anii 1929-1933, când, firesc am zice, cetățenii români localnici își găseau cu greu un loc de muncă și simplul fapt că unii străini sosiți de curând în oraș își putea găsi de lucru, preferați fiind de patronii străini și ei, era perceput ca o greșală a administrației locale sau centrale, care nu-și proteja proprii locuitori. Politicienii au speculat această situație și astfel fenomenul era amplu prezentat în presa vremii și în discuțiile din parlament. Legislația ce urmărea românizarea industriei, aplicată în anii următori crizei a accentuat acest fenomen,

³² S.J.A.N. Cta, fond Primăria Constanța, dosar 10/1895, f. 26.

³³ *Ibidem*, fond Inspectoratul Muncii Constanța, dosar 14/1931, f. 272.

fără a avea însă urmări deosebit de relevante. Trebuie remarcat însă că aceste opinii exprimate în presă sau în parlament nu au avut impactul urmărit în societatea constănțeană; locuitorii orașului aveau o altă concepție asupra realității economice și politice de aici. Cazurile izolate ale unor imigranți ce nu îndeplineau condițiile legale dar totuși rămâneau în oraș erau de fapt urmarea inactivității unor funcționari administrativi, iar corupția intervenea de multe ori în relațiile firmelor mari comerciale cu statul. Tot astfel se petreceau lucrurile și celelalte porturi mari ale României de atunci, în Galați sau Brăila, iar prezența elementului străin, a capitalului străin și a lucrătorilor cu calificări deosebite erau constante ale vieții economice de atunci, de care România a profitat, avansând economic în perioada respectivă.

WHEN IMMIGRANTS "INVADED" CONSTANTA

Abstract: *The article presents how the phenomenon of immigration in the city of Constanța was reflected in the press at the end of the 19th century and in the first half of the 20th century. Both in the newspapers of the time and in the discussions in the parliament, the lie that foreign workers were preferred to local ones, and that the large commercial companies in Constanța were in the hands of foreigners, was criticized. Politicians exploited this subject in the interwar period and some administrative measures aimed at reducing the number of immigrants were taken, but without having notable results.*

Keywords: *newspapers, immigrants, Constantza.*